

**АНДИЖОН ВИЛОЯТИ ШАРОИТИДА ШАРҚ МЕВАХЎРИ –
GRAPHOLITHA (LASPEYRESIA) MOLESTA BUSCK. ТАРҚАЛИШИ
ЗАРАРИ**

Анжижон қишлоқ хўжали ва агротехнологиялар институти

Рахмонова Мадина Кимсанбоевна қ.х.ф.ф.д.доцент

Доктарант Мирабдуллаева Нилуфар

Анотация: Шарқ мевахўри шафтоли, грек ёнғоғи, олма, нок ва бошқа мевали экинлар новдаларининг жиддий зараркунандаси ҳисобланади; у ички карантин объекти бўлган ва бўлиб қолмоқда. Зарарланиш оқибатида ёш новдаларнинг учки қисми қуриб қолади ва ўсишдан тўхтайтиди.

Калит сўзлар: курт , дарахт, шафтоли, авлод, тур, ойила, капалак

Abstract: Oriental fruit - a serious pest of peaches, walnuts, apples, pears and other fruit crops, has been and remains the object of internal quarantine. As a result of damage, three-quarters of the young branches dry up and stop growing.

Key words: worm, tree, peach, generation, species, family, butterfly.

МДХ давлатларида шарқ мевахўрини биринчи марта 1964 йили Сочи шаҳри яқинида топишган. Зараркунанданинг ватани Шарқий Осиё (Хитой, Корея, Япония) ҳисобланади. Ҳозирги вақтда зараркунанда Грузия, Азарбайжон, Кавказнинг Қора денгиз соҳиллари, Молдавия, Украина ва МДХдан ташқарида – Европа, Шимолий Америка, Австралия ва бошқа минтақаларда учратиш мумкин [3]. 1983 йилдан бошлаб шарқ мевахўри Ўзбекистонда ҳам мевали экинларга зарар келтира бошлади [1].

Шарқ мевахўрининг биологияси Кавказорти шароитлари ва Украинада нисбатан тўлиқ ўрганилган. Краснодар ўлкасининг нам субтропик минтақасида зараркунанда ривожланишининг биоэкологик хусусиятлари М.К. Егорованинг

ишларида ва Сочи карантин лаборатория-сининг ҳисоботларида қайд этилган . Шарқ мевахўрининг зарарловчи шакли – курт, у новдаларни ва қисман меваларни зарарлайди. Тухумдан чиққан куртлар новданинг учки қисмидан ўсув нуқтаси орқали кириб кетади, сўнгра ўсимлик бўйлаб унинг асосига қараб – юқоридан пастга ва бир новдадан иккинчисига қараб ҳаракатланади. Курт новдага кирганидан сўнг бироз вақт ўтгач, новда тургор ҳолатини йўқотади ва энг ёш баргчалар ёзилишга улгурмай, қуриydi ва дарахтда осилиб қолади. Орадан 6-7 кун ўтгач зарарланган новда жигарранг тус олади, қуриydi ва соғлом новдадан кескин фарқ қилади. Зараркунанданинг курти новданинг пастки ёғочлашаётган қисмидан олдин яққол кўринувчи йирик тешик очиб ташқарига чиқади. Олма ва нок меваларида зараркунанданинг курти пўстлоқ остида йўл очади ва фақатгина ўрта ёшларида мева тўқима-сига чуқур киради. Данакли мева дарахтларида курт тугунчанинг уруғи билан данак қотгунча озиқланади. Уруғли дарахтларда эса куртлар бутун мавсум мобайнида озиқланади. Фарғона вилояти боғларида шафтоли новдалари ва меваларининг илк зарарланишини биз июн ойи бошида аниқладик. Олхўрининг эртаги навларида зарарланиш июннинг иккинчи ярмида қайд этилди: олма ва нок (кечки навлари) ҳамда беҳида - июлда. Тўртинчи авлод куртлари ҳар хил турдаги мевалар билан озиқланади.

Тадқиқот натижлари: Андижон вилояти шароитида 2019 йили мевали дарахтларда шарқ мевахўри билан зарарланиш ўчоқларини аниқлаш мақсадида текширувлар ўтказдик. Бунинг учун ҳар бир боғда 20-30 тадан дарахтни тўрт томонидан кўриб чиқилди. 6.15.-жадвалда шафтолининг ҳар хил қисмлари билан озиқланган куртлар вазнининг ўзгари-ши келтирилган. Натижалар шуни кўрсатдики, меваларда озиқланган куртлар новдаларда ривожланган ва озиқланганларга нисбатан деярли 2 баробар кўпроқ вазнга эга бўлди. Новдаларда ривожланган куртлар мевалардагига нисбатан 4-5 кунга тезроқ ривожланди. Тухум қўйиши ва ундан куртларнинг чиқиш муддати узок давом этиши натижасида зараркунанданинг бир авлоди иккинчисига уланиб кетади.

Ёзда зараркунанданинг барча ривожланиш шакллари қайд этилади. Андижон вилоятининг хўжабод туманида ўтказилган шарқ мевахўри ривожланиши-нинг фенологик таквийми 1-расмда ифодаланган, ундан кўринадикки, бизнинг шароитларимизда зараркунанданинг ривожланиши 4 та тўлиқ ва бешинчи тўлиқсиз авлод билан кечади. Дарахтлар бутун ёз буйи шарқ мевахўрининг курти билан зарарланади. Унинг бу хусусияти мевали дарахт-лар учун ўзига хос зарарлилигини белгилайди.

1-жадвал

Шафтолининг ҳар хил қисмлари билан озиқланган қуртлар вазни
Лаборатория-дала кузатувлари, 2019 й.

Қуртларнинг вазни	Озиқланган қисм, гр.	
	Новда	Мева
Минимал	0,0041	0,0109
Ўртача	0,0072	0,0142
Максимал	0,0096	0,0172

1.-жадвалда шарқ мевахўрининг ривожланиш доираси учун талаб этиладиган кунлар сони тўғрисидаги маълумотлар келтирилган. Бизнинг маълумотларимиз МДХнинг турли минтақаларидан олинган маълумотларга мос келди. Хориж олимлари хабар қиладикки, шарқ мевахўри Шарқий Осиё мамлакатларида бир йилда еттига авлодгача ривожланади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Адашкевич Б.П., Гумель Э.Р. Энтомофаги и энтомопатогены нового вредителя плодовых культур – восточной плодожоркой //Интегрированный метод защиты хлопчатника и сопутствующих культур от вредителей, болезней и сорняков. – Ташкент: САНИИЗР, 1987. – С. 16-18.

2. Аракелян А.О., Никогосян Э.З. Восточная плодожорка в Армении /Материалы седьмого съезда все. энтомол. общ. (часть 2). – Л. – 1974. – С. 13-

14.

3 Васильев В.П., Лившиц И.В. Вредители плодовых культур. – М.: Колос, 1984. – 398 с.

